

Oświecenie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Kant Immanuel, *Co to jest Oświecenie?*, [w:] Łojek Mieczysław, *Teksty filozoficzne dla uczniów szkół średnich*, tłum. A. Landman, Warszawa 1987.
- Treła Grzegorz, *Chmury i zegary, czyli wybrane metafory filozoficzne*, Warszawa–Bielsko-Biała 2009.

Oświecenie

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

((Immanuel Kant

Co to jest Oświecenie?

Oświeceniem nazywamy wyjście człowieka z niepełnoletności, w którą popadł z własnej winy. Niepełnoletność to niezdolność człowieka do posługiwania się swym własnym rozumem, bez obcego kierownictwa. (...) „Sapere aude”! Miej odwagę posługiwać się swym własnym rozumem – tak oto brzmi hasło oświecenia.

Źródło: Immanuel Kant, *Co to jest Oświecenie?*, [w:] Mieczysław Łojek, *Teksty filozoficzne dla uczniów szkół średnich*, tłum. A. Landman, Warszawa 1987.

Rozum, światło, odwaga, wyjście z niepełnoletności – te hasła oświecenia brzmią niemal jak utopia, jak bajka. Kim jest człowiek epoki świateł? Nareszcie dorośli, posługujący się własnym rozumem, potrafiący odróżnić dobro od zła, prawdę od kłamstwa, głupotę od mądrości. Centralnym punktem myśli oświeceniowej było więc wykorzystanie i celebrowanie władzy ludzkiego rozumu. Uważano, że rozum posiada siłę i możliwość zrozumienia wszechświata, zaś celem działających racjonalnie ludzi jest wiedza, wolność i szczęście.

Twoje cele

- Poznasz główne problemy i wyzwania filozofii oświecenia.
- Podsumujesz argumenty krytyków religii z okresu oświecenia
- Wyjaśnisz wpływ opinii krytyków religii doby oświecenia na społeczne przemiany.
- Dowiesz się, w jaki sposób filozofowie oświecenia tłumaczyli pochodzenie władzy politycznej.

((Grzegorz Trela

Chmury i zegary, czyli wybrane metafory filozoficzne

Oświecenie jest okresem, którego ocena na tle innych epok budzi największe kontrowersje. Jedni utrzymują, że właśnie wtedy zakończył się czas dzieciństwa ludzkości, która wkroczyła w okres dojrzewania. Inni zaś przypisują wiekowi rozumu odpowiedzialność za wszystkie trudności cywilizacyjne, jakie nastąpiły w kolejnych stuleciach, a których zwieńczeniem były XX-wieczne ustroje totalitarne. Naszym zamiarem nie jest wydawanie ostatecznych ocen. Z dużą pewnością można jednak stwierdzić, że proces uzgadniania tradycji przedoświeceniowej z jego zdobyczami jeszcze w pełni nie dokonał się, a wiele zjawisk społecznych, które niepokoją współczesny świat, ma źródło w niedostatecznym „odrobieniu” lekcji zadanej ludzkości przez myślicieli tamtego czasu. (...)

Metaforyka luminarna, dotycząca światła, odgrywała istotną rolę w dziejach ludzkiej myśli. Światło od zawsze symbolizowało myśl, postęp i wyzwolenie w przeciwieństwie do zniewalającego mroku irracjonalności. W czasach oświecenia eksploatowano tę metaforykę bardziej niż kiedykolwiek, zwracając m.in. uwagę na to, iż podobnie jak światło jest warunkiem widzenia, tak rozumowanie jest niezbędne do zaistnienia poznawania.

Źródło: Grzegorz Trela, *Chmury i zegary, czyli wybrane metafory filozoficzne*, Warszawa–Bielsko-Biała 2009, s. 231.

Istniały dwa nurty myśli oświeceniowej: nurt radykalny, opowiadający się za demokracją, wolnością osobistą, wolnością wypowiedzi i odrzuceniem religii, oraz bardziej umiarkowany, poszukujący kompromisu między tradycyjnymi systemami władzy i wiary.

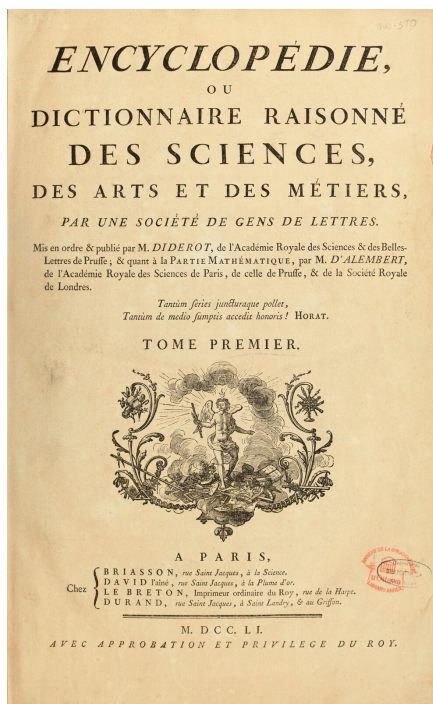
Źródło: Anicet Charles Gabriel Lemonnier, *Czytanie tragedii Woltera Sierota chiński w salonie Marii Thérèsy Rodet Geoffrin*, Wikimedia Commons, domena publiczna.

W połowie XVIII w. w Europie (głównie we Francji) wzmogła się działalność filozoficzna i naukowa, która odrzucała tradycyjne doktryny i dogmaty religijne. Na czele tego ruchu stanęli Wolter i Jean-Jacques Rousseau, którzy opowiadali się za społeczeństwem opartym na rozumie. Domagali się powstania nowego porządku państwowego wywodzącego się z prawa naturalnego oraz nauki opartej na obserwacjach i eksperymentach. Uważali, że naukę i politykę należy oddzielić od Kościoła, wiary i doktryny katolickiej. Wielu z filozofów francuskiego oświecenia należało do szlachty i mimo że nie byli orędownikami rewolucji, ich idee odegrały istotną rolę w zakwestionowaniu ówczesnego ustroju i przyczyniły się do wybuchu [Wielkiej Rewolucji Francuskiej](#).

Filozofowie francuskiego oświecenia

Nauka

W epoce oświecenia nauka zaczęła odgrywać wiodącą rolę w dyskursie społeczno-politycznym. Wielu pisarzy i myślicieli, często prowadzących własne badania naukowe, zdawało sobie sprawę z faktu, że rola dogmatów religijnych i tradycyjnie uznanych autorytetów musi

Okładka *Wielkiej encyklopedii francuskiej*.

W okresie oświecenia powstawały towarzystwa naukowe i akademie, które działały jako ośrodki badań naukowych i rozwoju. Dużą rolę odgrywała popularyzacja nauki wśród coraz bardziej piśmiennego społeczeństwa. Wiele teorii naukowych docierało do szerokiego grona odbiorców, zwłaszcza poprzez wydanie *Wielkiej encyklopedii francuskiej* (1751–1772).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

wszechświata jako rządzonego przez racjonalne i zrozumiałe prawa położyła podwaliny pod wiele wątków myśli oświecenia. Teorie Newtona uznano za wyznacznik programu intelektualnego, stanowiącego podstawy nowoczesnej nauki i filozofii.

Polityka

W 1651 r. Thomas Hobbes w swoim dziele *Lewiatan* zapoczątkował oświeceniową dyskusję na temat władzy politycznej i sprawowanych przez nią rządów. Przedstawił w nim podstawy myśli **liberalnej**, takie jak wolność i prawa jednostki oraz równość wszystkich ludzi. Dużą uwagę poświęcił krytyce zastanego porządku politycznego i przedstawił pogląd, że wszelka władza polityczna musi być oparta na **umowie społecznej**. Uważał również, że prawo powinno pozostawić swoim obywatelom możliwie największą swobodę działania.

zostać zminimalizowana, by mógł zachodzić postęp naukowy. Myśliciele oświecenia byli zazwyczaj związani z nurtami **empiryzmu** i **racjonalizmu**. Dlatego też większość poglądów oświeceniowych podkreślała korzyści płynące z nauki, umożliwiającej postęp i rozwój społeczeństwa.

XVIII w. przyniósł znaczące postępy w zakresie medycyny, matematyki, fizyki, chemii i wielu innych dziedzin naukowych. Pojawiły się teorie tłumaczące działanie elektryczności oraz istnienie zjawisk wywoływanych przez pola magnetyczne. Doszło więc do wyodrębnienia się niektórych dyscyplin naukowych, które wcześniej stanowiły pewne wspólne pole dla ludzkiej wiedzy.

Olbrzymią rolę w rozwoju nauki odegrały wnioski płynące z badań Isaaca Newtona. Mimo że dotyczyły głównie fizyki i matematyki, to Newtonowska koncepcja

Myśl polityczna oświecenia jest uważana za fundament nowoczesnej kultury politycznej i intelektualnej. Na Zachodzie przyniosła modernizację polityczną, polegającą na skupieniu się na wartościach i instytucjach demokratycznych oraz tworzeniu nowoczesnych demokracji.

Źródło: James Gillray, *L'Enfant Trouvé: – a Sample of Roman Charity!*

Karykatura wyśmiewająca wszystkie strony politycznego spektrum, 1808, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Również John Locke i Jean-Jacques Rousseau opracowali własne teorie umowy społecznej. Locke, Hobbes i Rousseau, mimo że różnili się w szczegółach, zgodnie uważali, że umowa społeczna, w której władza rządu leży w powszechnej zgodzie rządzonych, jest niezbędna do funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego. Chociaż większość myśli politycznej oświecenia była zdominowana przez teoretyków umowy społecznej, niektórzy ówcześni filozofowie krytykowali tę koncepcję. David Hume twierdził, że rządy powinny wywodzić się z autorytetu i siły władcy zaś Adam Ferguson uważał, że ustrój nie powstaje w wyniku jakiejś umowy, lecz jako efekt rozwoju społecznego.

Religia

W oświeceniu pojawiły się próby odrzucenia władzy religijnej. Były one skutkiem protestu przeciwko konfliktom religijnym w Europie. Myśliciele oświeceniowi starali się ograniczyć polityczną władzę autorytetów religijnych, a tym samym zapobiec kolejnej epoce wojen religijnych. Nie przemawiali za porzuceniem wiary, lecz promowali koncepcję oddzielenia Kościoła od państwa.

W epoce oświecenia rozwijało się wiele nowych idei religijnych, takich jak deizm (wiara w Boga Stwórcę, bez odniesienia do Biblii ani żadnego innego źródła) i ateizm (odrzućenie wiary w Boga). Szczególnie mocno był dyskutowany ateizm, mimo że nie znalazł wielu zwolenników. Większość oświeceniowych myślicieli odrzucała ateistyczny światopogląd, twierdząc chociażby jak Wolter, że moralny porządek społeczeństwa może zostać zniszczony, jeśli porzuci się wiarę w sprawiedliwego Boga.

Źródło: *Wysiłki i niemoc ateizmu*, 1797, Wikimedia Commons, domena publiczna.

John Locke twierdził, że każdy człowiek posiada naturalne prawo do wolności sumienia, które powinno być chronione przez władzę polityczną. Jego poglądy na tolerancję religijną i znaczenie indywidualnego sumienia znajdowały swoje źródło w koncepcji umowy społecznej. Zgodnie z zasadą umowy żadna władza, ani polityczna ani kościelna, nie posiada autorytetu w sferze indywidualnego sumienia, dlatego też żadna władza nie ma prawa kontrolować sumienia swoich obywateli.

Jedną z ważniejszych sceptycznych postaci był David Hume. Uważał, że cała wiedza wywodzi się z doświadczenia, zaś pojęcie Boga nie jest dostępne ani empirycznie, ani logicznie. Hume twierdził, że do pewności wiedzy prowadzi metoda naukowa, w tym dowody i doświadczenia, tymczasem o Bogu nie możemy nic powiedzieć, ponieważ religia podpira się świadectwami innych, którym nie możemy wierzyć tak jak własnym zmysłom.

Słownik

antropocentryzm

(gr. *ánthrōpos* – człowiek + łac. *centrum* – środek) pogląd uznający człowieka za centrum całej rzeczywistości (przeciwstawny wobec teocentryzmu), a w wersji umiarkowanej akcentujący wyjątkową pozycję człowieka w świecie

determinizm

(łac. *determino* – ograniczam) ścisła zależność zdarzeń, zjawisk lub działań od określonych warunków; koncepcja filozoficzna uznająca zasadę przyczynowego uwarunkowania wszystkich zjawisk

empiryzm

(gr. *émpeiros* – doświadczony) kierunek w teorii poznania wywodzący poznanie ludzkie z doświadczenia zmysłowego, zewnętrznego lub wewnętrznego.

liberalizm

(łac. *liberalis* – dotyczący wolności) koncepcja teoretyczna i postawa światopoglądowa oparta na indywidualistycznej koncepcji człowieka i społeczeństwa, głosząca, że wolność i nieskrępowana przymusem politycznym działalność jednostek mają wartość nadrzędną i są najpewniejszym źródłem postępu we wszystkich sferach życia zbiorowego

racjonalizm

(łac. *ratio* – rozum) stanowisko głoszące, że jedynie wartościowe jest poznanie racjonalne, tj. zgodne z rezultatami nauki, odrzuca wszelkie środki i sposoby poznania dostarczające wiedzy niepoddającej się sprawdzeniu (np. intuicję, objawienie); racjonalizm w tym rozumieniu postuluje krytycyzm, antydogmatyzm i obiektywność w ocenie wiedzy, akcentując czynną rolę rozumu

teocentryzm

(gr. *theos* – bóg + łac. *centrum* – środek) przekonanie, że Bóg jest przyczyną, ośrodkiem i ostatecznym celem wszystkiego, co istnieje; w teologii chrześcijańskiej strukturalna zasada, akcentująca merytoryczne pierwszeństwo zagadnień dotyczących bezpośrednio Boga

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją i odpowiedz, w jaki sposób Kant przedstawia oświecenie. Jakie należy spełnić warunki, by stać się człowiekiem oświeconym?

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P2AoSNCaV>

1. Oświeceniem nazywamy wyjście człowieka z niepełnoletności, w którą popadł z własnej winy. Niepełnoletność to niezdolność człowieka do posługiwania się swym własnym rozumem, bez obcego kierownictwa. (...) „*Sapere aude!*”! Miej odwagę posługiwać się swym własnym rozumem — tak oto brzmi hasło oświecenia.

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P2AoSNCaV>

2. Lenistwo i tchórzostwo to przyczyny, dla których tak wielka część ludzi, mimo wyzwolenia ich przez naturę z obcego kierownictwa (*naturaliter maiorennnes*), pozostaje chętnie niepełnoletnimi przez całe swoje życie. Te same przyczyny sprawiają, że inni mogą tak łatwo narzucić się im jako opiekunowie. To bardzo wygodnie być niepełnoletnim. (...) Toteż każdemu pojedynczemu człowiekowi trudno jest wydobyć się z niepełnoletniości, która stała się prawie jego drugą naturą. Polubił ją nawet, tę swoją niepełnoletniość i nie jest rzeczywiście zdolny tak od razu zacząć posługiwać się swym własnym rozumem — nigdy bowiem nie pozwolono mu nawet uczynić próby w tym kierunku. (...) Toteż tylko niewielu ludziom udało się wydobyć z niepełnoletniości dzięki własnej pracy swojego ducha i stanąć pewnie na swych własnych nogach.

Materiał audio dostępny pod adresem:

<https://zpe.gov.pl/b/P2AoSNCaV>

3. Natomiast taki wypadek, by publiczność oświeciła się sama, jest raczej możliwy; co więcej: nawet nieunikniony, jeśli pozostawić publiczności wolność. Znajdą się bowiem wśród niej zawsze ludzie samodzielnie myślący, i to nawet pośród opiekunów dużego stada, którzy, zrzuciwszy z siebie jarzmo niepełnoletności, szerzyć będą dokoła siebie ducha rozumnej oceny wartości własnej każdego człowieka i samodzielnego myślenia o jego przeznaczeniu. (...) Do wejścia na drogę oświecenia nie potrzeba niczego prócz wolności: i to wolności najniezgodniejszej spośród wszystkiego, co nazwać można wolnością, mianowicie wolności czynienia wszechstronnego, publicznego użytku ze swego rozumu. A jednak ze wszystkich stron słyszę pokrzykiwanie: nie myśleć! (...) Wszędzie więc mamy do czynienia z ograniczeniami wolności. Które jednak z nich są przeszkodą dla oświecenia, a które nie i raczej nawet pomagają oświeceniu — na to pytanie odpowiadam: publiczny użytek (*der öffentliche Gebrauch*) ze swego rozumu musi być zawsze wolny i tylko taki użytek może doprowadzić do urzeczywistnienia się oświecenia wśród ludzi; natomiast prywatny użytek (*Privatengebrauch*) może być często bardzo ograniczony, a mimo to nie stanowić jakiejś szczególnej przeszkody dla postępu oświecenia. Mówiąc o publicznym użytku ze swego rozumu, mam na myśli taki jego użytek, jaki ktoś jako uczony czyni ze swego rozumu wobec całej publiczności czytającego świata. (...) Człowiek może wprawdzie, jeśli chodzi o jego własną osobę, odsunąć, i to tylko na jakiś czas, konieczność oświecenia się co do tego, o czym powinien wiedzieć — ale rezygnować z Oświecenia w ogóle w odniesieniu do własnej osoby, a tym bardziej w odniesieniu do potomności — znaczy gwałcić i deptać nogami najświętsze prawa ludzkości. (...)

Głowa państwa sprzyjająca Oświeceniowi idzie jednak w swym sposobie myślenia jeszcze dalej: dochodzi do wniosku, że nawet w sprawach dotyczących jego własnego ustawodawstwa nie jest rzeczą niebezpieczną pozwolić swym poddanym na robienie publicznego użytku ze swego rozumu i na jawne przedstawianie dawanych ustaw, i to nawet w połączeniu z otwartą krytyką już istniejących.

Polecenie 2

Dlaczego człowiek dążący do oświecenia powinien realizować wezwanie Kanta „sapere aude”?
W jaki sposób należy czynić użytek z własnego rozumu?

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, skąd pochodzi nazwa *oświecenie*. Dlaczego metafora światła miała tak duże znaczenie w tej epoce?

Ćwiczenie 2

Uzupełnij tabelę w taki sposób, by przedstawiała nazwiska francuskich myślicieli oświeceniowych i ich najważniejsze osiągnięcia.

Kto?	Co?
Monteskiusz	
	pisarstwo krytykujące dogmatyczny światopogląd
Denis Diderot	

stworzenie *Encyklopedii*

popularyzacja trójpodziału władzy

Volter

Jean-Jacques Rousseau

koncepcja umowy społecznej

Ćwiczenie 3

Które z twierdzeń przedstawiają stanowisko dotyczące nauki w epoce oświecenia?

☐ Pewność poznania naukowego może zagwarantować wyłącznie empiryzm.

☐ Działanie świata może zostać opisane przez racjonalne i zrozumiałe prawa.

☐ Rozwój naukowy jest zależny od działania Boskiej Opatrzności.

☐ Rozwój nauki prowadzi do postępu i rozwoju społeczeństwa.

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij, co oznacza termin *umowa społeczna*.

Ćwiczenie 5

Co jest przyczyną kształtowania się władzy państwowej według wymienionych niżej przedstawicieli myśli oświeceniowej?

hasła do wyboru: umowa społeczna, rozwój społeczny, autorytet i siła władcy

Thomas Hobbes:

David Hume:

John Locke:

Jean-Jacques Rousseau:

Adam Ferguson:

Ćwiczenie 6

Uzupełnij tekst tak, by przedstawiał światopogląd religijny myślicieli oświeceniowych.

Czołowi myśliciele oświecenia poszukiwali wiary, która odpowiadałaby nauce i filozofii przypominałaby znane religie, lecz pozbawioną Boga i nie opierała się na autorytecie dogmatycznym, czystych emocjach czy fascynacji cudami tylko na nauce i filozofii . Myśliciele ci często zgadzali się z ateistami deistami , że istnieje rodzaj religii naturalnej, rozumianej jako system podstawowych prawd i moralność rozumnych tylko i wyłącznie umysł człowieka, który kształtuje własną wiarę . Dla wielu z nich taka religia nie była jednak alternatywą dla religii objawionej wiary w racjonalny umysł człowieka , ponieważ nie tworzyła wystarczającego systemu metafizycznego fundamentu wiary . Myśliciele oświecenia twierdzili, że bez wiary w sprawiedliwego i karzącego Boga moralny porządek społeczeństwa może zostać zniszczony może nastąpić prawdziwy rozwój społeczeństwa .

Zapoznaj się z treścią audiobooka. Jaką ideę przedstawia Monteskiusz?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/P2AoSNCaV>

Monteskiusz

O duchu praw. O związku praw z duchem narodu

Wiele rzeczy włada ludźmi: klimat, religia, prawa, zasady rządu, przykłady minionych rzeczy, obyczaje, zwyczaje; z czego kształtuje się ogólny duch, będący ich wynikiem. W miarę jak w danym narodzie jedna z tych przyczyn działa z większą siłą, inne ustępują jej o tyleż. Na dzikich działają prawie wyłącznie natura i klimat; Chińczykami rządzą zwyczaje; prawa tyranizują Japonię; obyczaje nadawały niegdyś ton w Sparcie; zasady rządu i dawne obyczaje dawały go w Rzymie. [...]

Rzeczą prawodawcy jest iść za duchem narodu, kiedy nie jest sprzeczny z zasadami rządu; nic bowiem nie czynimy lepiej niż to, co czynimy swobodnie, idąc za naszym naturalnym duchem.

Niech ktoś wszczepi ducha pedanterii w naród z natury wesoły, państwo nie zyska na tym nic ani na wewnątrz, ani na zewnątrz. Pozwólcie mu robić rzeczy płocze poważnie, a rzeczy poważne wesoło.

Monteskiusz, *O duchu prawa*, tłum. T. Boy-Żeleński.

Praca domowa

Ćwiczenie 8

Napisz esej, w którym rozważysz, czy oświecenie możemy uznać za skończoną epokę czy jak twierdzą niektórzy oświecenie wciąż trwa.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Oświecenie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

III. Znajomość poglądów filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

8. Spór o istnienie i naturę absolutu (Boga). Uczeń:

3) przedstawia światopoglądowe znaczenie sporu o istnienie Boga i rolę religii w życiu człowieka;

10. Wybrane spory z zakresu filozofii polityki. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

4) o podstawy prawa stanowionego (pozytywizm prawniczy – teoria prawa naturalnego).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji. Uczeń:

- pozna główne problemy i wyzwania filozofii oświecenia;
- podsumuje argumenty krytyków religii z okresu oświecenia;
- wyjaśni wpływ opinii krytyków religii doby oświecenia na społeczne przemiany;

- dowie się, w jaki sposób filozofowie oświecenia tłumaczyli pochodzenie władzy politycznej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- odwrócona klasa;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- praca z multimediami;
- praca z tekstem.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiałach;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia chętnym lub wybranym uczniom e-materiał: „Oświecenie”. Uczniowie przygotowują krótki film (teledysk) jako ilustrację do treści materiału. Film mogą przygotować na telefonach komórkowych lub wykorzystać szablony do animacji dostępne w internecie. Uczniowie powinni umieć opowiedzieć o swoich etiudach i uzasadnić dobór środków artystycznych.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.

2. Ochotnicy pokazują teledyski nakręcone w ramach przygotowania do zajęć. Pozostałe osoby oceniają, czy filmiki trafnie oddają tematykę lekcji.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna”, a następnie czyta polecenie: *Zapoznaj się z prezentacją i odpowiedz, w jaki sposób Kant przedstawia oświecenie. Jakie należy spełnić warunki, by stać się człowiekiem oświeconym?* Uczniowie wykonują zadanie w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
2. Nauczyciel inicjuje dyskusję na temat, dlaczego człowiek dążący do oświecenia powinien realizować wezwanie Kanta „sapere aude”? W jaki sposób należy czynić użytek z własnego rozumu?
3. Nauczyciel wyświetla uczestnikom zajęć ćwiczenie nr 1: *Wyjaśnij, skąd pochodzi nazwa oświecenie. Dlaczego metafora światła miała tak duże znaczenie w tej epoce?* Uczniowie tym razem pracują w grupach. Ustalają wspólne stanowisko i wskazują wybraną odpowiedź, używając telefonów lub komputerów. Nauczyciel kontroluje wyniki pracy uczniów i prosi wybrane osoby o uzasadnienie swojej odpowiedzi.
4. Następnie uczniowie w parach wykonują ćwiczenia nr 6. Wskazane dwójki odczytują uzupełniony tekst.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenie nr 2. Wybrane osoby prezentują wypełnioną tabelę.
2. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
3. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz esej, w którym rozważysz, czy oświecenie możemy uznać za skończoną epokę czy jak twierdzą niektórzy oświecenie wciąż trwa.

Materiały pomocnicze:

- Migasiński J., *Filozofia nowożytna*, Warszawa 2011.
- Henel Ł., *Lekcja filozofii. Od Sokratesa do Heideggera...*, Kraków 2009.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja multimedialna” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na

zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.